

BỆNH ĐẠI VÀ CÁC HOẠT ĐỘNG PHÒNG CHỐNG BỆNH ĐẠI TẠI CÁC NƯỚC KHU VỰC ĐÔNG NAM Á

Văn Đăng Kỳ¹ và Nguyễn Văn Dũng²

Bệnh đại là một bệnh truyền nhiễm nguy hiểm gây chết người. Theo Tổ chức Y tế thế giới ước tính mỗi năm khoảng 50.000 người chết do bệnh đại, trong đó khu vực Đông Nam Á chiếm khoảng 40% (20.000 người). Tại một số quốc gia đang phát triển đã gặp phải vấn đề nghiêm trọng về bệnh đại, là gánh nặng kinh tế, phải mất nhiều công sức và tiền của cho những nỗ lực loại trừ bệnh đại. Do đó, phòng chống bệnh đại vẫn là mối quan tâm của các quốc gia khu vực ASEAN và cộng đồng quốc tế. Qua tham dự Hội nghị về bệnh đại do ASEAN/FAO/OIE/WHO phối hợp tổ chức tại Chiang Mai, Thái Lan vào tháng 1 năm 2012, chúng tôi xin chia sẻ một số thông tin về tình hình bệnh đại và các hoạt động phòng, chống bệnh đại của các nước Đông Nam Á, cũng như các kế hoạch hành động của cộng đồng để loại trừ bệnh đại khu vực ASEAN vào năm 2020 đến các đồng nghiệp, tổ chức và các bạn đọc quan tâm.

1. Tình hình bệnh đại và các hoạt động phòng chống bệnh đại của các nước:

1.1 Campuchia

**** Bệnh đại trên người***

Ở Campuchia, từ năm 1998 Viện Pasteur ở Phnom Penh là nơi duy nhất chẩn đoán sau khi chết và điều trị dự phòng miễn phí sau khi phơi nhiễm. Người dân sống ở Phnom Penh có thể tiếp cận với việc điều trị dự phòng sau khi phơi nhiễm dễ dàng hơn người dân sống ở vùng nông thôn. Vì thế, không thể thu thập được đầy đủ dữ liệu về bệnh đại trên cả nước. Trong suốt 10 năm (từ 1998-2007), các bệnh nhân được điều trị dự phòng tại viện Pasteur chỉ có 124.749 người (trung bình 12.470 người, dao động từ 8.907-14.475 người) và 63 ca chết người có dấu hiệu viêm não sau khi bị chó cắn được báo cáo trong đó 73% được xác định là dương tính với bệnh đại. Trong suốt thời gian này, Viện Pasteur Campuchia đã kiểm tra 1.225 mẫu não động vật, 1.214 mẫu (97%) từ chó trong đó 610 mẫu dương tính (49%). Năm 2007, 14.475 bệnh nhân được điều trị dự phòng sau phơi nhiễm tại Viện Pasteur (100 PEP/100.000 người) trong đó 95% người sống ở Phnom Penh (615 PEP/100.000 người) hay 5 tỉnh thành lân cận. Ước tính khoảng 810 người chết vì bệnh đại vào 2007, tỷ lệ mắc bệnh 5.8/100.000.

**** Bệnh đại trên động vật***

Hiện tại Cơ quan thú y quốc gia không có chương trình kiểm soát bệnh đại và chương trình phân phối vaccin phòng đại. Do đó, không có dữ liệu thống kê về tổng đàn chó và số chó được tiêm phòng.

**** Các hoạt động phòng chống bệnh đại:***

- Phát triển luật chăn nuôi và sức khỏe động vật, phát triển các chiến dịch phòng, chống bệnh động vật lây sang người.
- Tổ chức hệ thống thông tin sức khỏe động vật (kết nối hệ thống từ nông thôn đến trung ương bằng việc dùng đường dây nóng)
- Tổ chức Ngày bệnh đại thế giới, thiết lập sự thỏa thuận giữa Bộ Nông Lâm nghiệp (MAFF) và Bộ Y tế (MOH) về sự hợp tác trong phòng ngừa và kiểm soát các bệnh truyền nhiễm và các bệnh lây từ động vật sang người.
- Không có ngân sách (từ Chính phủ, đối tác/nhà tài trợ) cho bất cứ hoạt động phòng chống bệnh đại nào.

¹. Cục thú y

². Chi cục thú y TP HCM

1.2 Lào

*** Bệnh dại trên người**

Số người bị động vật cắn không ngừng gia tăng qua các năm tại Lào, từ 4.930 người (2006) lên 12.944 người (2007). Trong khi đó, số người chết vì bệnh dại cao nhất là 6 người (2006) và giảm còn 1 người (2011)

*** Bệnh dại trên động vật**

Mỗi năm đều có ghi nhận các trường hợp dương tính trên chó qua xét nghiệm mẫu tại phòng thí nghiệm. Tỷ lệ mẫu dương trên mẫu xét nghiệm khá cao 47.77% (86/180 mẫu) vào năm 2006 và 58.18% (58/98 mẫu) vào năm 2011.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

- Dự thảo chiến lược kiểm soát bệnh dại, Nước cộng hòa dân chủ Lào đã tăng cường cơ chế hợp tác giữa ngành Nông nghiệp và ngành Y tế, tổ chức ngày tiêm phòng vaccin.

1.3 Malaysia

*** Bệnh dại trên người**

Bệnh dại là một bệnh phải khai báo ở Malaysia. Malaysia là quốc gia sạch bệnh dại từ năm 1999.

*** Bệnh dại trên động vật**

Từ năm 1963 đến năm 1986 chỉ có 24 trường hợp xác định bị bệnh dại trên người ở Malaysia.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

Cấp đăng ký ký chó hằng năm, chương trình chủng ngừa vaccin dại hàng năm với vòng đeo đối với chó miễn dịch, chương trình quốc gia về lấy mẫu não chó giám sát bệnh dại.

1.4 Myanmar

*** Bệnh dại trên người**

Số ca bệnh dại được ghi nhận ít hơn số ca thực tế. Số người chết mỗi năm: 186 người năm 2004 (WHO). Theo thông tin của Bệnh viện đa khoa Yangon là 64 người năm 2007 và 12 người năm 2008 bị nhiễm dại được điều trị. Số ca bệnh dại trên người được bệnh viện này ghi nhận khoảng 60 ca mỗi năm. Khoảng 50.000 người bị cắn bởi chó dại hay nghi dại ở Myanmar mỗi năm. Phòng thí nghiệm y tế quốc gia thuộc Cục y tế, thuộc Bộ Y tế chịu trách nhiệm về việc thực hiện các chẩn đoán phòng thí nghiệm và xác định các ca bệnh dại trên người. Não của người, chó và mèo được kiểm tra và dương tính với thể Negri khoảng 20% (21/106). Tổng số 91 và 140 nạn nhân được chủng vaccin dại (sản xuất tại nhà máy dược phẩm Myanmar) vào tháng 3 và 4 năm 2011.

*** Bệnh dại trên chó**

Khoảng 100.000 chó trong 33 thị trấn của thành phố Yangon. Mỗi năm, tổng đàn chó tăng 20%, cũng như giảm 20% số chó thả rong do Ủy ban phát triển thành phố Yangon thực hiện. Phòng thí nghiệm chẩn đoán thú y Yangon và 3 phòng thí nghiệm vùng khác trực thuộc Cục thú y và Cục chăn nuôi thuộc Bộ thủy sản và chăn nuôi tiến hành thực hiện các mẫu bệnh dại. Não trâu bò, chó, mèo,... được kiểm tra thể Negri, mô bệnh học, FAT, tiêm chuột, và dương tính với thể Negri 30% số ca tại phòng thí nghiệm chẩn đoán thú y Yangon năm 2010.

1.5 Indonesia

Bệnh dại xuất hiện tại 24 trong số 33 tỉnh của Indonesia. Từ năm 1978, một đội phối hợp trung tâm đã được thành lập thông qua sự nối kết của 3 Bộ (Nông nghiệp, Y tế, và Nội vụ) và

các đội phối hợp của tỉnh, quận/thành phố. Từ năm 2010, Chính phủ Indonesia đang sử dụng chủng ngừa vaccin đại trà để loại bỏ nhanh chóng bệnh dại từ đảo Bali.

****Bệnh dại trên người***

Dựa theo số liệu thống kê từ 2007-2011, trường hợp người bị chó cắn gia tăng trong năm 2009-2011 do bùng phát ở đảo Bali và Nias. Số trường hợp người bệnh dại cũng gia tăng trong năm 2008-2010. Số trường hợp người mắc bệnh dại bình quân 150 người mỗi năm. Tuy nhiên, số trường hợp bắt đầu giảm trong năm 2011 do Chương trình kiểm soát thành công, đặc biệt tại Bali.

****Bệnh dại trên động vật***

Chó là nguồn lưu trữ bệnh dại tại Indonesia. Trong vòng 5 năm trước, bệnh dại lan truyền đến khu vực chưa có bệnh như Nam Buru (2006), Lebak (2007), Bali (2008), đảo Larat (2010), đảo Nias (2010) và Pandeglang (2010).

**** Các hoạt động phòng chống bệnh dại***

- Tiêm phòng vaccin, phản ứng nhanh và giám sát đối với thú nhai cỏ với bệnh dại, khảo sát (xét nghiệm mẫu não), kiểm soát việc vận chuyển, quản lý chó nuôi, Chọn lọc/loại bỏ chó mục tiêu

- Thông tin, giáo dục và truyền thông, tăng cường năng lực trong kiểm soát bệnh dại (tập huấn tiêm vaccin, phản ứng nhanh, bắt chó, quản lý số liệu, thông tin liên lạc, quản lý hậu cần và các khâu bảo quản lạnh), quản lý thống nhất những trường hợp bị cắn, điều trị sau phơi nhiễm trên người

1.6 Philippin

**** Bệnh dại trên người:***

Philippin là quốc gia xếp hạng thứ 6 trên thế giới về người mắc bệnh dại cao nhất. Hằng năm, có khoảng 200-300 người chết vì bệnh dại, đặc biệt là người nghèo phải đối mặt với nguy cơ cao nhất. Số người mắc bệnh dại giảm dần từ năm 2007 (285 trường hợp) đến năm 2010 (243 trường hợp).

**** Bệnh dại trên động vật***

Các trường hợp bệnh dại chủ yếu ở Philippin là trên chó (98%) dại cắn, chỉ 2% là do mèo và các loài thú nuôi khác. Số lượng chó mắc bệnh dại giảm từ 16,5/100.000 chó (2005) xuống còn 6,21/100.000 chó vào năm 2010.

**** Các hoạt động phòng chống bệnh dại***

- Chủng ngừa vaccin đại trà, xây dựng dữ liệu trung tâm về đăng ký chó nuôi và chó được tiêm phòng, kiểm soát chó không đăng ký và không tiêm phòng, tiến hành chiến dịch truyền thông và giáo dục về kiểm soát và phòng chống bệnh.

- Lồng ghép chương trình dại vào môn học cho trẻ em ở trường học, tăng cường trách nhiệm của người nuôi chó.

1.7 Thái Lan

Thái Lan phải bỏ ra khoảng 30 triệu đô mỗi năm để kiểm soát bệnh dại trên người và động vật. Ở Thái Lan, bệnh dại trên người và động vật xảy ra mỗi năm và chó là nguồn bệnh chính. Kể từ năm 1992, với sự hợp tác của Cục phát triển chăn nuôi, Bộ Nông Nghiệp và Hợp Tác, Cục kiểm soát bệnh, Bộ Y Tế và các cơ quan có liên quan, tình hình bệnh dại có xu hướng giảm. Thái Lan sẽ loại trừ bệnh dại vào năm 2020.

**** Bệnh dại trên người***

Số người chết do bệnh dại giảm từ 370 người vào năm 1980 (0,78/100.000 dân) xuống còn 185 người vào 1990 (0,33/100.000 dân). Mức giảm nhanh vào năm 1991-1994, từ

171 ca (0,3/100.000 dân) xuống còn 78 ca (0,17/100.000 dân). Số ca chết năm 2011 là 7 ca (0,01/100.000 dân).

Năm 2010, 15 người chết do bệnh dại đã được báo cáo và đa số là ở khu vực trung tâm (12 ca). Trong 3 năm vừa qua (2009-2011), đa số các trường hợp chết người là do bị chính vật nuôi trong nhà cắn (74,42%). Đa số các động vật này (98%) không được tiêm phòng bệnh dại và 32,5% là chó con.

*** Bệnh dại trên động vật**

Số ca mắc bệnh dại trên động vật ở Thái Lan giảm từ 4.263 ca vào năm 1993 xuống còn 245 ca vào năm 2011.

Dữ liệu từ năm 2000-2010 cho thấy chó là nguồn chứa mầm bệnh ở Thái Lan (90,05%), kế đến là mèo (4,59%), trâu bò (4,38%) và các con vật khác (0,98%). Bệnh dại xảy ra trên động vật ở mọi lứa tuổi và đa số xảy ra ở chó nuôi không được chủng ngừa bệnh dại. Thể hung dữ vẫn là triệu chứng chung. Đa số các trường hợp dại trên động vật là ở khu đô thị của khu vực trung tâm.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

Bộ Nông Nghiệp và Hợp Tác và Bộ Y Tế là hai cơ quan chính thực hiện việc kiểm soát bệnh dại bao gồm các hoạt động :

- Tạo miễn dịch: Mục tiêu là 80% được tiêm phòng. Chủng ngừa ngoài đường tiêu hóa miễn phí khoảng 1 triệu liều mỗi năm tập trung chủ yếu vào vùng đông dân (đền thờ, trường học, khu du lịch), các vùng xa xôi hẻo lánh và các vùng có dịch. Chiến dịch hàng năm được thực hiện vào tháng 3 hàng năm.

- Kiểm soát tổng đàn chó: Thái Lan có 7 triệu chó và khoảng 10% chó thả rong. Thái Lan áp dụng tiêm hóc môn vào chó cái và triệt sản để kiểm soát. Việc đăng ký nuôi chó được thực hiện tại địa phương.

- Điều trị sau khi phơi nhiễm trên người: Những người tiếp xúc với động vật nghi bị dại phải được điều trị bằng PEP theo CPG.

- Quan hệ cộng đồng: Công bố trên nhiều phương tiện thông tin đại chúng kiến thức về sức khỏe như sổ tay hướng dẫn, áp phích quảng cáo, sách mỏng, video, radio, chương trình phát thanh, truyền hình địa phương và quốc gia.

1.8.Trung Quốc

*** Bệnh dại trên người**

Ở Trung Quốc hàng năm có hơn 2000 trường hợp dại được báo cáo từ năm 2003. Cao nhất là năm 2006 với 3300 trường hợp và giảm dần vào năm 2010 là 2048 trường hợp, vùng phía Nam tỷ lệ mắc bệnh cao hơn vùng phía Bắc. Hầu hết các trường hợp dại ghi nhận tại vùng nông thôn.

*** Bệnh dại trên động vật**

Chó là loài động vật lây bệnh dại chính cho người ở Trung Quốc. Tuy nhiên, hiện nay thiếu dữ liệu khảo sát tin cậy về bệnh dại trên động vật. Số liệu báo cáo chính xác về số trường hợp chó dại trên lãnh thổ toàn quốc gia không có sẵn.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

- Tiêm phòng vacxin dại cho chó, xây dựng hệ thống báo cáo dịch bệnh quốc gia dựa trên mạng internet, điều tra và báo cáo dịch bệnh

- Giám sát điều trị dự phòng tại các cơ sở y tế, nghiên cứu sự lưu hành virus về dịch tễ học phân tử dựa trên mẫu bệnh từ người và động vật.

1.8. Việt Nam

***Bệnh dại trên người**

Trong năm 2011, có 89 trường hợp chết vì bệnh dại tại 20 tỉnh, nơi không được tiêm phòng vaccin. Trong năm qua, báo cáo về bệnh dại được thực hiện mỗi tháng. So với năm 2010, số trường hợp chết cao hơn 11 trường hợp nhưng số tỉnh có bệnh dại giảm 10 tỉnh. Hầu hết các trường hợp người chết vì bệnh dại xảy ra các tỉnh phía Bắc. Trong năm 2011, 95% các trường hợp chết vì bệnh dại được giám sát và điều tra dịch bệnh.

Tổng cộng có 18 lớp tập huấn kỹ thuật về phòng chống và kiểm soát bệnh dại được tổ chức trong năm vừa qua. Bên cạnh đó, với sự hợp tác giữa Cục Thú y và Tổ chức y tế thế giới (WHO) các lớp tập huấn cũng được tổ chức ở trung tâm y tế dự phòng và Chi cục Thú y ở 3 vùng Bắc, Trung, Nam.

*** Bệnh dại trên động vật**

Trong năm 2011, Cục Thú y ghi nhận có 12 tỉnh có bệnh dại trên đàn chó. Bệnh dại xuất hiện chủ yếu tập trung các tỉnh miền núi phía Bắc với 72 trường hợp chó nhiễm bệnh. Đường truyền lây bệnh là từ chó/mèo sang con người. Bởi vì chó/mèo nuôi thường không được nhốt giữ nên số lượng ổ dịch thống kê chưa được chính xác. Hầu hết các ổ dịch được phát hiện trên người trước khi được điều tra trên chó. Hiện tại có hai đợt tiêm phòng vaccin dại mỗi năm, đợt 1 bắt đầu từ tháng 4-5 và đợt 2 giữa tháng 9-10. Tiêm phòng vaccin mới chỉ đạt tỷ lệ khoảng 50-60%, tổng đàn chó khoảng 6 triệu con. Ở vùng thành thị tỷ lệ tiêm lên đến trên 50% trong khi đó vùng nông thôn, miền núi tỷ lệ tiêm thấp hơn 50%.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

- Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn đã ban hành thông tư số 48/2009/TT-BNNPTNT ngày 4 tháng 8 năm 2009 về phòng chống bệnh dại.
- Thực hiện 5 “không” : Không nuôi chó, mèo chưa khai báo với chính quyền địa phương; Không nuôi chó, mèo không tiêm phòng bệnh dại; Không nuôi chó thả rông; Không để chó cắn người; Không nuôi chó, mèo gây ô nhiễm môi trường.
- Quản lý chó nuôi: Yêu cầu chủ nuôi phải đăng ký với chính quyền địa phương và nhận sổ quản lý chó nuôi, chó phải được chủng ngừa vaccin và có giấy chứng nhận tiêm phòng, chó không được thả rông. Chó đến nơi công cộng phải được chủ vật nuôi dắt có dây xích và rọ mõm. Cục Thú y sẽ xây dựng 3 phòng thí nghiệm ở Hà Nội, Đà Nẵng và TP.Hồ Chí Minh. Giám sát bệnh dại được thực hiện bởi Cục Thú y, Chi cục Thú y, Trạm Thú y, UBND phường xã, trưởng thôn, ấp, những người chủ chó và những người liên quan. Các địa phương tổ chức tiêm phòng dại trà hàng năm và tiêm phòng bổ sung hàng tháng nên đàn chó mèo được miễn dịch khép kín sẽ giảm nguy cơ xảy ra ổ dịch dại. Việc kiểm soát vận chuyển chó qua biên giới và chó thả rông vùng nông thôn, miền núi là nhiệm vụ rất quan trọng.

*** Các hoạt động phòng chống bệnh dại**

Cấp vùng:

- Thông qua mục tiêu loại trừ bệnh dại của WHO vào năm 2020 ở ASEAN cộng ba, thiết lập thỏa thuận giữa ASEAN, WHO-SEARO, WPRO, OIE và FAO
- Phát triển khuôn khổ chiến lược vùng, phát triển và tiến hành các tập huấn về giám sát, trao đổi thông tin, phương pháp tiếp cận đa ngành, tạo điều kiện thuận lợi để chia sẻ thông tin, tăng cường hợp tác nghiên cứu
- Chủng vaccin được dùng là Flury LEP chỉ sử dụng trên chó

Cấp quốc gia:

- Xem bệnh dại là một bệnh ưu tiên cần phải loại trừ ở Myanmar, thiết lập chính sách và pháp luật về kiểm soát bệnh dại, xem xét phúc lợi động vật, thiết lập Ủy ban chỉ đạo quốc gia đa ngành về bệnh dại

- Tuân thủ hướng dẫn chủng ngừa của WHO và OIE và các tiêu chuẩn quốc tế của OIE, tăng cường hoạt động thú y, thông tin truyền ý thức cộng đồng

Kiểm soát bệnh dại trong thành phố bởi các Ủy ban phát triển thành phố thực hiện: Đăng ký, chủng ngừa chó cảnh, loại trừ chó thả rong không có chủ mỗi tháng, định kỳ kiểm tra việc đăng ký chó nuôi.

2. Các nội dung kết luận và đề nghị của Hội nghị tiến đến loại trừ bệnh dại các nước ASEAN và các nước đến năm 2020

Tiến trình loại trừ bệnh dại là khả thi với sự thành công đã chứng minh trong các tình huống nhất định, ví dụ như loại trừ bệnh tại các đảo. Tuy nhiên, nhìn chung, tỷ lệ mắc bệnh dại đã không giảm, đó là điều cần thiết để hợp tác làm việc tiến đến Một Sức Khỏe (One Health). Động lực để kiểm soát bệnh dại ở chó là đang thiếu vì các ưu tiên cạnh tranh và thiếu dữ liệu bệnh dại ở động vật cùng thẩm quyền thú y.

Hội nghị đồng ý rằng bệnh dại có thể được loại bỏ trên người nếu nó được xác định tại gốc là các kỹ thuật tiêm phòng và vaccin sử dụng trên đàn chó, mèo. Hội nghị ghi nhận rằng các hạn chế ngân sách có ý nghĩa trong kiểm soát bệnh dại đặc biệt trong việc hỗ trợ để đảm bảo vaccin cho chó và các cơ chế phân phối sẵn sàng.

Hội nghị cũng ghi nhận sự phát triển của ngành Thú y " Kêu gọi hành động hướng tới xóa bỏ bệnh dại ở các nước thành viên ASEAN +3 vào năm 2020" được hỗ trợ bởi các Bộ trưởng Y tế và Nông nghiệp.

Hội nghị cũng ghi nhận sự phát triển của Ngân hàng vaccin của OIE

Hội nghị khuyến cáo:

1. Các nước thành viên ASEAN, với sự hỗ trợ của các đối tác phát triển, nhằm:

- Đề cho ASEAN có một sự hiểu biết rõ ràng và hiểu số lượng yêu cầu về bệnh dại trong khu vực, tiếp tục cung cấp thông tin dựa trên bằng chứng để ủng hộ tốt hơn trong kiểm soát bệnh dại; Điều này sẽ bao gồm:

- + Đánh giá tác động của bệnh dại ở người và động vật, bao gồm cả vật nuôi;
- + Đánh giá vai trò của chó trong xã hội và ý nghĩa công tác phòng chống và kiểm soát bệnh dại ở người;
- + Đánh giá hiệu quả- chi phí các biện pháp kiểm soát;
- + Xác định tổng số lượng cần thiết và cơ chế phân phối đối với các yêu cầu vaccin dại chó bao gồm cả phân phối;

- Áp dụng việc quản lý và việc vận di chuyển đàn chó phù hợp với các tiêu chuẩn của OIE và nâng cao quyền sở hữu chịu trách nhiệm.

- Phát triển kế hoạch hành động với các bước đi thích hợp cấp quốc gia nhằm kiểm soát bệnh dại động vật với trọng tâm đặc biệt trên chó.

(Hành động: các nước thành viên ASEAN với sự hỗ trợ của các đối tác phát triển thích hợp)

2. Tất cả các bên liên quan quan tâm nhận thức chung và giáo dục về bệnh dại là một ưu tiên để tăng cường trách nhiệm trong cuộc chiến chống bệnh dại . Điều này được tăng cường bằng cách trao đổi thông tin và kinh nghiệm cũng như hợp tác giữa y tế, thú y, giáo dục, Tài nguyên, môi trường, chính quyền địa phương và cơ quan Hải quan, các kênh truyền thông có liên quan và các tổ chức phi chính phủ bao gồm cả khu vực tư nhân; Về vấn đề này, các sự kiện như các cơ hội tốt diễn ra hàng năm như " Ngày Thế giới phòng chống bệnh dại "

(Hành động: các nước thành viên ASEAN, FAO, OIE và WHO)

3. OIE hoàn thiện hướng dẫn cho việc sử dụng và xử lý các thảo luận về Ngân hàng vaccin với các nước thành viên ASEAN như là đối tác chính

(Hành động: OIE)

4. Các cơ quan chuyên ngành ASEAN làm việc với FAO, OIE, WHO để hỗ trợ phát triển kế hoạch hành động với các bước thích hợp cấp quốc gia và cấp khu vực nhằm kiểm soát tiến trình của bệnh đại động vật với trọng tâm đặc biệt trên chó.
(Hành động: Cơ quan chuyên ngành ASEAN với FAO, OIE, WHO)

5. Tất cả các bên liên quan giám sát tiến trình hướng đến xoá bỏ bệnh đại, các báo cáo cập nhật / tiến độ trong mỗi quốc gia thành viên phải được báo cáo tại Hội nghị ASEAN có liên quan hoặc Diễn đàn ASEAN phòng chống bệnh đại
(Hành động: các nước thành viên ASEAN)

6. Ban Thư ký ASEAN, FAO, OIE, WHO phải

- Báo cáo kết quả của hội thảo cho các đối tác / nhà tài trợ tại cuộc họp của tổ chức khu vực cho phù hợp;

- Xem xét tổ chức một cuộc họp theo yêu cầu để thảo luận về giám sát các hành động và tiến trình của các khuyến nghị.

(Hành động: Ban Thư ký ASEAN, FAO, OIE, WHO)

*** Các phương pháp được đề nghị cho các bước đi thích hợp loại trừ bệnh đại tại khu vực Đông Nam Á**

